УДК 821.1621.-32.09:2-236.5

Остапчук В. В.
(Луцьк, Україна)

НОВЕЛА Г. СЕНКЕВИЧА «CZY CI NAJMILSZY?» І БІБЛІЙНА ПРИТЧА ПРО БЛУДНОГО СИНА: КОМПАРАТИВНИЙ ВИМІР

У статті через поетику встановлюються асоціативні перегуки та розкривається зміст антиномічних відносин новели Г. Сенкевича «Czy ci najmilszy?» з біблійною притчею про блудного сина, шляхом компаративного аналізу з'ясовується, яким чином перегуки з притчею поглиблюють розуміння новели Г. Сенкевича.

Ключові слова: *асоціативні перегуки, антиномічні відносини, фабула, новела, притча, герой, наратор, радість, безнадія.*

В статье при помощи поэтики устанавливаются ассоциативные переклички новеллы Г. Сенкевича «Czy ci najmilszy?» с библейской притчею о блудном сыне, раскрывается смысл антиномических отношений новеллы «Czy ci najmilszy?» с библейской притчею о блудном сыне, путём компаративного анализа выясняется, каким образом переклички с притчею углубляют понимание новеллы Г. Сенкевича.

Ключевые слова: *ассоциативные переклички, антиномические отношения, фабула, новелла, притча, герой, нарратор, радость, безнадежность.*

In this article the associative parallels are defined and the meaning of antinomic relations in the novel by Senkevych "Is he the dearest to you?" with the biblical parable about the prodigal son are revealed through the poetics.

Key words*: associative parallel, antinomic relations, plot, novel, parable, character, narrator, joy, hopelessness.*

Творчість Г. Сенкевича за своєю спрямованістю є гуманістичною. Польський письменник, зокрема, в малих жанрових формах, звертає особливу увагу на людину з її духовними переживаннями та пошуками, соціальним і матеріальним становищем, з її правом на особисте щастя. Аналізуючи новелістику Г. Сенкевича, Г. Маркевич поділяє її на три тематичні кола: «Nowelistykę Sienkiewicza, – пише дослідник, – ułożyć można w trzy krzyżujące się z sobą kręgi tematyczne: chłopski, antyzaborczo-patriotyczny i amerykański. Jako motyw najczęstszy powraca w nich *niezawiniona niedola bohaterów*: *bezradność ciemnego i oszukiwanego chłopa*, bezbronność krzywdzonego dziecka, *poniewierka i nostalgia emigrantów* (*Za chlebem* 1880, *Latarnik* 1881) (курсив – мій – В. О.) [3: 130][1]. Враховуючи класифікацію Г. Маркевича, треба зазначити, що новела Г. Сенкевича «Czy ci najmilszy?» («Чи тобі наймиліший?») належить до третьої тематичної групи, яка зображує поневіряння польських емігрантів. Мотив скривдженого і ошуканого життям селянина, безрадісне чекання і страждання матері набуває в оповіданні додаткових смислів, на що й звернув увагу Г. Маркевич, підкреслюючи трагізм сенкевичівських героїв, котрі були невинні у своїй недолі (*niezawiniona niedola bohaterów*). У розкритті задуму новели «Czy ci

© Остапчук В. В., 2013

najmilszy?», як і американського циклу загалом, певною мірою відіграє роль скритий автобіографізм. Відомо, що Г. Сенкевич, котрий сам часто перебував за кордоном, в тому числі й у Північній Америці – наслідком цих подорожей стали «Listy z Ameryki» – мав змогу особисто спостерігати за важкою долею співвітчизників, які в пошуках заробітку змушені були залишати рідні домівки. Письменнику добре була знайома й туга за Батьківщиною на чужині.

Розглядаючи таку форму, як листи, що набувала особливої актуальності в польській літературі в кінці XIX ст. у творчості Ю. Крашевського, А. Сьвєнтоховського, В. Гомуліцького, А. Дигасінського, Ю. Рогоша, К. Хлендовського та ін., котрі створили найвизначніші зразки листів, Г. Маркевич наголошував на їхній різноманітності. «Odnosi się to zwłaszcza do *Listów z podróży do Ameryki* Sienkiewicza, gdzie z bogactwem i przenikliwością spostrzeżeń sprzymieżyła się pomysłowa rozmaitość form podawczych, w których obserwacje te występują» [3: 362][2]. Різноманітність форм виявляється, зокрема, в тому, що деякі листи набули ознак майстерно виконаних новел. Серед них особливе місце посідає новела Г. Сенкевича «Czy ci najmilszy?», яка відрізняється від інших тим, що носить притчовий характер і викликає асоціативні перегуки з біблійною притчею про блудного сина. Але, незважаючи на величезну літературу про Г. Сенкевича та його творчість, дослідники ще не зіставляли новели «Czy ci najmilszy?» з біблійною притчею.

Мета статті полягає в тому, щоб через поетику встановити асоціативні перегуки новели Г. Сенкевича «Czy ci najmilszy?» з біблійною притчею про блудного сина, з'ясувати, яким чином ці перегуки поглиблюють розуміння твору Г. Сенкевича; розкрити зміст антиномічних відносин новели «Czy ci najmilszy?» з біблійною притчею про блудного сина.

Близькі асоціації викликає типологічна фабула обох творів. У біблійній притчі розповідається про сина, який, промотавши все батькове добро, живе в нужді й злиднях. Героя Г. Сенкевича спіткала подібна доля: йому теж «докучає біда і голод». Але порівняння новели „Czy ci najmilszy?" з притчею про блудного сина свідчить не лише про типологію фабули, а й про різну життєву поведінку героїв:

H. Sienkiewicz „Czy ci najmilszy?"	**Євангеліє від Луки, розділ 15, вірш 11**
«Źle się Jaśkowi wiedzie: rola plonu mu nie daje, bieda i głód dokucza, w niedoli płyną mu dni i miesiące. Wśród obcych i nędzy mowy twej nawet zapomina, więc i ty o nim, bo już nie twój... zapomnij!» [4: 445][3].	«… зібрав син молодший усе, та й подався до далекого краю, і розтратив маєток свій там, живучи марнотратно. А як він усе прожив, настав голод великий у тім краї, і він став бідувати. І пішов він тоді і пристав до одного з мешканців тієї землі, а той вислав його на поля свої пасти свиней. І бажав він наповнити шлунка свого хоч стручками, що їли їх свині, та ніхто не давав їх йому» [1: Євангеліє від Луки, розділ 15, вірш 11].

Із зіставлених фрагментів видно, що твір Г. Сенкевича є парафразом притчі про блудного сина, але в новелі розставлені інші акценти: якщо блудний син пішов з дому добро-

вільно, з легковажною метою, то сенкевичівські герої покинули свою матір і домівку вимушено, про що свідчить опис їхньої хати: вона «*pokryta słomianą strzechą i mchami* (*покрита солом'яною стріхою і мохом*)», низька, аж «*brzozy zwieszały na nią zielone warkocze* (*берези звісили на неї зелені коси*)» [4: 444]

Для будь-якої притчі характерна «максимальна типізація персонажів» [2: 272]. Властивою ознакою, завдяки якій досягається в аналізованій притчі ефект узагальнення, є те, що її герої не мають імен, в ній ідеться про *батька, старшого сина*, *молодшого* – блудного – *сина,* котрий «розтратив маєток свій, живучи марнотратно» [1: Євангеліє від Луки, розділ 15, вірш 11]. У новелі Г. Сенкевича, яка є своєрідною варіацією притчі про блудного сина, герої, крім одного, також не мають імен. Наратор їх називає: *jeden syn, drugi, trzeci, matka, wędrowiec*. Іменем названий лише син, якого постійно згадує мати; в даному випадку ім'я відокремлює героя від загалу.

Крім типізації персонажів, ще однією характерною ознакою будь-якої притчі є моралістичний характер. Моральна проблема, що піднімається в новелі «Czy ci najmilszy?» вирішується антиномічно по відношенню до притчі про блудного сина. У притчі концентрується увага на аморальності молодшого сина, йому протиставляється зразковий старший брат. Жодного разу в тексті прямо не вживається вираз *блудний син*, герой характеризується як поганий син опосередковано, через його дії: живучи марнотратно, він лишився маєтку, що спричинило його прозріння і сприяло рішенню повернутися додому. Іншими словами, герой переживає певну духовну кризу: спочатку він – легковажний, а потім усвідомлює свої помилки, що знайшло вираз у двохчастинній структурі нарації: перша частина говорить про нерозсудливу поведінку сина, друга – містить покаяння: герой, повернувшись до батька, каже: «Прогрішився я, отче, проти неба та супроти тебе, і *недостойний* вже зватися сином твоїм…» [1: Євангеліє від Луки, розділ 15, вірш 11]. У цій ситуації батько виконує заповіді Христа, з любов'ю прощаючи свого сина.

У новелі Г. Сенкевича немає акценту на аморальності сина Яська, йому не протиставляються інші брати у своїй поведінці, але, власне, йому найгірше живеться і, як вважає мандрівник, не варто про нього навіть згадувати, бо він теж про матір не згадує, *серед чужинців і злиднів навіть мову забув материнську*. Якщо герой біблійної притчі справедливо заслуговує на кару, то Яська спіткала, говорячи словами Г. Маркевича, *niezawiniona niedola*, він – винний без вини. Герой забув рідну мову, а «хто мову забуває, того Бог карає», – застерігав Т. Шевченко, але Ясько не міг протистояти обставинам, вони виявилися сильнішими за нього.

Батьківська любов і жертовність є мотивом, який єднає притчу про блудного сина з новелою Г. Сенкевича: батьки усе віддають тому, хто найбільше постраждав. Поведінка батька в притчі, як і матері в новелі, на перший погляд, видається нелогічною, незрозумілою. Своє здивування мандрівник, котрий приніс звістку про синів, висловлює в питанні, яке стало заголовком новели «Czy ci on najmilszy?»: «Niewiasto! – rzekł ze zdziwieniem wielkim wędrowiec – synów masz wielu, a jednemu wszystko oddajesz. Czy go kochasz najwięcej? *czy ci on najmilszy?*» [4: 445][4] Старший син у притчі теж не розуміє батька, обурюється і гнівається на нього: «Ото, стільки років служу я тобі, і ніколи наказу твого не порушив, ти ж ніколи мені й козеняти не дав, щоб із приятелями своїми потішився я… Коли ж син твій вернувся оцей, що проїв твій маєток із блудницями, ти для нього звелів заколоти теля відгодоване…» [1: Євангеліє від Луки, розділ 15, вірш 11].

Антиномічність новели Г. Сенкевича по відношенню до біблійної притчі особливо яскраво виявляється саме в кінці обох творів, тональності яких – різні. Притча завершується радістю, тому що син, який «був мертвий і *ожив*, був пропав і знайшовся!» [1: Євангеліє від Луки, розділ 15, вірш 11]. У Г. Сенкевича усім синам недобре ведеться на чужині: «Oto jeden twój syn w puszczach z siekierą pracuje i w jeziora sieć zapuszcza; drugi konie na stepie pasie, *pieśni tęskne zawodzi* i w gwiazdy patrzy; trzeci po górach się wspina, na turniach i halach z owcami noc spędza, *w orłów krakania się wsłuchuje*» [4: 444][5]. Мати – героїня новели Г. Сенкевича хотіла б допомогти усім дітям, але не має змоги, бо сама – небагата: «Nie bogatam ja sama, ale i to dla Jaśka» [4: 445][6]. Вона стоїть перед вибором і обирає найбіднішого: «Błogosławieństwo moje wszystkim, ale datki temu jednemu, bom ja matka, a on najbiedniejszy» [4: 445][7]. Якщо у притчі син *ожив* і батько на радощах дає йому усе найкраще, то в новелі мати знає, що син її ніколи не повернеться, вона передає йому усе, що має, щоб він був *живий.*

Отже, за структурою новела Г. Сенкевича «Czy ci najmilszy?» віддалено нагадує притчу про блудного сина, але між ними існують антиномічні зв'язки. Радість, що є розв'язкою притчі, ще яскравіше відбиває безнадію, яка проходить через усю сенкевичівську новелу. Асоціативні перегуки, що виникають між текстами обох творів, допомагають глибше зрозуміти моральні, соціальні та філософські проблеми, поставлені польським письменником у новелі «Czy ci najmilszy?».

ЛІТЕРАТУРА

1. Библия. Книги Священного Писания Ветхого и Нового Завета. – Свято-Успенская Почаевская лавра, 2007. – 1371 с.
2. Літературознавча енциклопедія : у 2 т. – Т. 2 / [авт.-уклад. Ю. І. Ковалів]. – К. : ВЦ «Академія», 2007– 608 с.
3. Markiewicz. Pozytywizm / Henryk Markiewicz. – Warszawa : Wydawnictwo naukowe PWN, 2002 – 610 s.
4. Sienkiewicz H. Czy ci najmilszy? // Sienkiewicz H. Wybór pism. Nowele: w dwunastu tomach / Henryk Sienkiewicz. – Warszawa : Państwowy instytut wydawniczy, 1955. – T. 1. – 445 s.

ПРИМІТКИ

1. «Новелістику Сенкевича можна укласти в три тематичні кола, які між собою перехрещуються: селянський, антизагарбницько-патріотичний і американський. Найчастішим мотивом повторюється в них безневинна недоля героїв: безпорадність темного і обманутого селянина, беззахисність скривдженої дитини, поневіряння і ностальгія емігрантів (*За хлібом* 1880, *Ліхтарник* 1881)» (тут і далі переклад – мій – В. О.).
2. «Відноситься це, власне, до *Листів з подорожей до Америки* Сенкевича, де з багатством і проникливістю спостережень поєднується оригінальне розмаїття представлених форм, в яких ці спостереження виступають».
3. «Погано Яськові ведеться: поле йому урожаю не дає, біда і голод докучає, в недолі пливуть його дні й місяці. Серед чужинців і злиднів мову твою навіть забуває, то ж і ти про нього, бо вже не твій… забудь!»

4. «Жінко! – мовив з великим здивуванням мандрівник – синів маєш багато, а одному все віддаєш. Чи любиш його найбільше? *Чи тобі він наймиліший?*»
5. «Ось один твій син в пущі з сокирою працює і в озера сітку закидає; другий коні в степу пасе, сумні пісні заводить і в зорі вдивляється; третій горами спинається, на скалах і гірських луках з вівцями ніч проводить, в крик орлів вслухається».
6. «Я сама не багата, але й це – для Яська».
7. «Благословення моє всім, але подаяння цьому одному, бо я – мати, а він – найбідніший».

УДК 821.111-1.09'06

Лівіцька О. В.
(Кам'янець-Подільський, Україна)

СИСТЕМНІСТЬ ЕПІТЕТНИХ СТРУКТУР У ЗБІРЦІ Т. ЕЛІОТА "PRUFROCK AND OTHER OBSERVATIONS"

У статті розглядається епітетна система, яка відображає урбаністичний простір у збірці Т. Еліота "Пруфрок та інші спостереження". Епітетні структури в збірці організовуються в підсистеми за рахунок концентрування означальних частин навколо ключових понять міського життя. Ці епітетні структури допомагають виявити основні риси ліричного героя, розкрити авторські ідеї Т. Еліота.

Ключові слова: *алітерація, епітетна структура, одивнення, Т. Еліот.*

В статье рассматривается эпитетная система, отражающая урбанистическое пространство в сборнике Т. Элиота «Пруфрок и другие наблюдения». Эпитетные структуры в сборнике формируют подсистемы за счет концентрирования определений вокруг ключевых понятий городской жизни. Эти эпитетные структуры помогают выявить основные черты лирического героя, раскрыть авторские идеи Т. Элиота.

Ключевые слова: *аллитерация, эпитетная структура, остранение, Т. Элиот.*

The article deals with epithet system that reflects the urban space in the collection "Prufrock and other Observations" written by T. Eliot. Epithet structures in the collection are organized into subsystems by concentrating attributive parts around key concepts of urban life. These epithet structures help to identify the main features of the lyrical hero, reveal ideas of T. Eliot.

Key words: *alliteration, defamiliarization, epithet structure, T. Eliot.*

"Prufrock and other Observations" ("Пруфрок та інші спостереження", 1917 р.) [13, 13–34] – перша поетична збірка Т. Еліота, яка складається з 12 поезій різних за обсягом. Назва збірки походить від ліричної поеми Т. Еліота "The Love Song of J. Alfred Prufrock" ("Любовна пісня Альфреда Дж. Пруфрока"), вперше надрукованої в 1915 р. у журналі "Poetry", та яка у 1917 р. з'явилася у складі збірки "Prufrock and other Observations". Окрім того, в збірник увійшли такі поезії: "Portrait of a Lady" ("Портрет дами"), "Preludes" ("Прелюди"), "Rhapsody on a Windy Night" ("Рапсодії вітряної ночі"), "Morning at the Window" ("Ранок біля вікна"), "The Boston Evening Transcript" ("Бостон Івнінг Тран-

© Лівіцька О. В., 2013